

YENİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI

Modern Turkish Literature Researches

Book Review / Kitap Tanıtım

Ocak-Haziran 2019/11:21 (250-255)

EDEBİYATIMIZIN YOK SAYDIĞI BİR KÜLTÜR HAZİNESİ: FİKRET ÜRGÜP VE *DELİLER DÜNYASINDA BİR MARJİNAL*

Utku ÖZBAY¹

ORCID: 0000-0002-9064-527X

*Çok zordu, yaşarken kendi insanlığına erişmek.**

Anahtar Kelimeler: Fikret Ürgüp, İbrahim Tüzer, Şizofreni, biyografi.

Düşünsel eylemler, sanatsal yaratımlar ve çevresel koşulları içerisinde insanın; sıradanlığa, herkesleşmeye ve otomatlığa karşı başkaldırması çoğu zaman yaratıcı bir muhayyile gerektirir. Yaratıcı muhayyile, hâl ve eylem içerisinde konum değer olarak kendini var edeni (özneyi) oluşturur. Özne, çok boyutlu ve karmaşıktır. Bu çok köşeli özneler sanatsal metin ya da sanatsal formlara konu olurlar. Yazar/şair/ressam/heykeltıraş/müzisyen/performans sanatçısı bu formlara ruh üfleyendir. Kimi zaman bu formların sonsuz uzamları ve zamanları içerisinde ve dışarısında yaşarlar. Çokça da salt “kendinde olanı” yaratımlarının içerisinde dâhil ederler. Manayı maddî olandan (harfler, sözcükler, cümleler vb.) çekip çıkararak bir filozof gibi.

Gilles Deleuze, *Anlamın Mantığı* adlı eserinde “Sözcüklerle, şeylerle, imgeler ve fikirlerle yetinmek isteyenlere yanıt vermek zordur.” der ve şöyle ekler: “Çünkü anlamın var-olduğu bile söylenemez: o ne şeylerdedir ne zihinde ne fiziksel varoluşa sahiptir ne zihinsel varoluşa.” (Deleuze 2015: 37)

Türk edebiyatı sanat tahayyülü gelişmiş, iyi eserler ortaya koyarak kendini var etmeye çalışan önemli yazarlara ve şairlere tanık olmuştur. Bu yazarlardan ve şairlerden bazıları kısa süre gazete ve dergilerde boy göstermiş ve unutulmuş, bazıları ise uzun süre gazetelerde ve dergilerde boy göstermesine, kitaplar yayımlanmasına rağmen zihinlerin karanlık köşelerine atılmıştır.

¹ Millî Eğitim Bakanlığı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni.

eposta: utku.ozbay@gmail.com

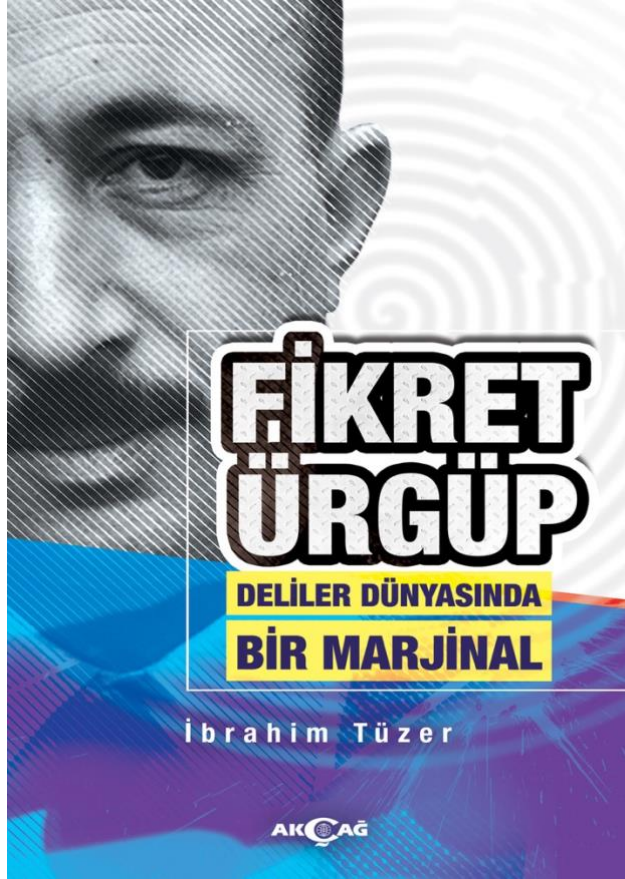
* Ürgüp, 2018: 212.

Fikret Ürgüp de karanlık köşelere atılmış sanatçılardan biridir. Hayatı boyunca sorgulayan, arayan ve insanı anlamaya çalışan bir bilim insanı, bir doktor, bir baba, bir yazar ve bir şair; diğer taraftan Ahmet Hamdi Tanpınar, Sait Faik Abasıyanık, Asaf Hâlet Çelebi, Nâzım Hikmet Ran, Minâ Urgan, Özdemir Asaf gibi sanatkârların arkadaşıdır. İç hastalıkları ihtisasından sonra Amerika'ya gidip burada psikiyatri üzerine eğitim alan Ürgüp, aynı zamanda iyi bir ressamdır. Şizofreni üzerine Türkiye'de ilk bilimsel çalışmayı yapan kişidir. Sıra dışı üslûbu ve olağanüstü kültürel birikimiyle Sait Faik, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Leylâ Erbil üzerinde etkili olmuştur. Erbil'in *Karanlığın Günü* romanına "Fikret Kapadokya" adıyla anlatı konusu olan (Tüzer, 2018: 13) sanatkâr hakkında Leyla Erbil şöyle yazar:

"İç hastalıkları uzmanı, psikiyatr, yazar, ressam ve bir 'Ex-Prince' olan Fikret Ürgüp 'Deliler Teknesi'nden başka bir şey olmayan dünyamızı yazdı. İnanılmaz gizli kültür birikimi ve kimselere benzemeyen kalemi hem bireyin hem toplumsal bilincin çeşitli alanlarından köklü örneklerle doludur. Bu görkemli hikâyelerin hiç eskimeyeceğini ve bir daha yazılamaz olduğunu düşünüyorum. Tıpkı Sait Faik'in, tıpkı Franz Kafka'nınkiler gibi..." (Gülsoy 2015)

Erbil'in de işaret ettiği "gizli kültür birikimi", Ürgüp metinlerinin açar kavramlarından biridir. Fakat anlatı bakımından ele alındığında Sait Faik ve Franz Kafka'dan oldukça farklı poetik amaçlar güttüğü de teslim edilmelidir. Buna karşın Sait Faik hülâsa edildiğinde, özellikle son hikâyeye kitabı *Alemdağda Var Bir Yılan*'daki gerçeküstücü ve fantastik yaklaşıma; bilinçaltı, rüya gibi mesellere ve temalara yönelmesinde, en etkili kişilerden biri olmuştur. *Sait Faik'e Mektup*, *Sait Faik'i Anış*, *Sait Faik'in Realitesi*, *Sait Faik İçin Notlar*, *Sait'in Büstünü Görmeye Gidiş* gibi yazılarından da bunları gözlemlemek mümkündür. 1 Haziran 1954'te Ürgüp şöyle yazar onun için:

“‘Alem Dağında Var Bir Yılan’ isimli son çıkan hikâye kitabındaki 17 hikâye, artık o eski kalıplardan kurtulmuş hikâyelerdir. Bunlara Surrealiste demek yerinde olur ve Sait Faik’in bütünlüğü bu hikâyelere aksetmiştir. Şuurun bütün planlarından maktalar yapılarak yazılmış olan bu hikâyelerde Sait Faik’in realitesini bulmamıza şaşmamak lazım, çünkü Sait’te rüya ile hayat birbirine karışmıştı. Onun yalnız dolaştığı zamanki yüzünü görmüş olanlar bunu kolaylıkla anlarlar. Rüyanın ve realitenin ilhamlarını birlikte kullanarak kendini anlamaya çalışmakla geçmiştir hayatı. Bu tecrübeyi yaşamıştır.” (Akt. Tüzer 2018: 71)

Sait Faik anlatısında rüya ile hayatın birbirine karışması, aynı zamanda reel düzlemde de Ürgüp’e açıklama yapma olanağını sunduğundan önemlidir. Bir dost, bir yaren olmanın yanı sıra Ürgüp yazarın özel doktorudur.

Tanpınar için trajik duygusu içinde kalmasına rağmen kendini bu duygunun şiddetinden kurtarıp içindeki melankoliyi yapıcı bir şekilde kullanarak eser vermiştir (Tüzer 2018: 77) diyen Ürgüp, onun isteği üzerine *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*’nü psikolojik açıdan inceleyen bir metin kaleme almış, buna karşın hazırladığı yazıyı daktilo edemeden bir hırsızlık vakasında yitirmiştir.

1. Sırtında Ölümü Sürükleyen Bir Atlas: Fikret Ürgüp’ün Yaşamı

Son zamanlarda Ürgüp hikâyelerinin dikkati çekmesi ve büyük yayınevleri tarafından yayımlanmasının önemli sebeplerinden biri de onun sıra dışı ve acılarla dolu yaşamıdır kuşkusuz.

Ürgüp’ün hayatı ve sanatı üzerine müstakil bir eser şimdiye kadar yayımlanmamıştı. *Ahmet Mithat Anlatılarında Kimlik İnşası ve Modernizm* başlıklı çalışmasıyla Türkiye Yazarlar Birliği tarafından 2014 yılının en iyi inceleme ödülüne değer görülen, *İsmet Özel-Şiire Damıtılmış Hayat, Hayal İklimine Yelken Açan Şair: Ali Mümtaz Arolat* gibi nitelikli monografileriyle bilinen Prof. Dr. İbrahim Tüzer, geçtiğimiz günlerde yayımlanan *Fikret Ürgüp Deliler Dünyasında Bir Marjinal* isimli eseriyle Cumhuriyet döneminin kara kutusu Ürgüp’ü tüm yönleriyle ortaya koymuş.

Tüzer’in kitabından öğrendiğimize göre Fikret Ürgüp, ilk eşi evlendiklerinden beş gün sonra intihar eden mutsuz bir annenin oğlu olarak, 23 Mayıs 1914’te İstanbul’da doğmuştur. Babası Hüseyin Hayri Bey, 1936’da ölmüştür. Erkek kardeşi henüz altı yaşındayken tüberkülozdan ölünce kız kardeşi Nevber Nazan Hanım ile birlikte Erenköy’de bir eve taşınmışlardır. Galatasaray Lisesi’nde lise hayatını tamamlayan sanatçı, henüz 13 yaşındayken arkadaşlarıyla birlikte “*Pürvekâr*” adında bir mizah dergisi çıkarmış, İstanbul

Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni kazandıktan sonra yayımlanan şiirlerini ve kısa hikâyelerini kaleme almaya başlamıştır. Üniversite öğrencisiyken tanıştığı Orhan Veli, Sait Faik, Cahit Sıtkı, Cahit Irgat gibi şair ve yazarların uğrak yerlerine giden Ürgüp, aynı zamanda onların metinleriyle de bu yıllarda hemhâl olmuştur.

Enver Paşa ile Naciye Sultan'ın ilk kızları olan Mahpeyker Enver'le, Prof. Eric Franck'ın İstanbul Tıp Fakültesi'ndeki derslerinde tanışan Ürgüp, onunla 1947 yılında evlenmiştir. Evliliklerinden bir yıl sonra tek çocukları olan Hasan dünyaya gelmiştir. 1954 yılında psikiyatri alanında uzmanlaşmak için Amerika'ya giden ve orada dört yıl kalan Mahpeyker Hanım ve Fikret Ürgüp, 1959'a kadar eğitimini aynı ülkede sürdürmeye devam ederler. Hasan'ın ilkokul ve ortaokul eğitimi de Amerika ve İngiltere'de geçer. 1968'de Mahpeyker Hanım'la boşanırlar.

Bu boşanma, büyük, kara bir boşluğun içerisine hızla yuvarlanan oğlu Hasan'ın uyuşturucu bağımlılığı ve bir doktor, bir ruh hekimi olarak Ürgüp'ün oğlu için hiçbir şey yapamaması, onu zamanla Atılgancı ifadeyle "tutamaç" aramaya iter. Hayatının son yıllarını alkole bağımlı, bohem, flanör (yersiz yurtsuz) bir şekilde geçirir. Sait Faik'ten sonra, İngiltere ve Fransa'da da görüştüğü dostu Ahmet Hamdi Tanpınar'ın, ardından Cahit Irgat'ın vefatı da çok sarsar onu. Deniz Yolları İşletmesi'nde gemi doktorluğuna başlar. Çizdiği resimleri yok pahasına satar. Kazandığı bu paraları gece kulüplerinde harcar. Ömrünün sonlarına doğru tek tutkusu dans olur artık. Çapa, Guraba, Bakırköy gibi hastanelerde alkol tedavisi görmeye başlar. 6 Eylül 1976 yılında, bir dönem çalıştığı Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi'ne yatırılır. Uzun yıllar inceleme konusu olmuş şizofrenik, hezeyanlı, manik, obsesif, paranoid, manik-depresif vb. tanıları konulmuş insanlarla birlikte yaşayacaktır artık. Spinozist anlamda bedeni, "başka bedenler yoluyla duygulanacak"tır (Çetinkaya 2012: 23). O yıllarda günlüğüne büyük harflerle şunları yazacaktır:

"ÖLECEKSEM / BAŞKA TÜRLÜ GÖRMEKTEN / BAŞKA TÜRLÜ DUYMAKTAN / BAŞKA TÜRLÜ DÜŞÜNMEKTEN / BAŞKA TÜRLÜ YAŞAMAKTAN, / ÖLECEĞİM."

2. Fikret Ürgüp Anlatılarındaki İzlekler

Sanatkâr dediğimiz insan, muhayyilesinin ve de yaratıcı gücünün tanıdığı imkân dâhilinde kendine yeni bir evren inşa ederek yeni bir üst gerçeklik oluşturur (Tüzer 2018: 86). Dolayısıyla her yazarın kudretiyle okuru içine çektiği heyulalarla dolu kurmaca evrenleri vardır. Ürgüp de bir sanatçı olarak onlardan farklı değildir; yaşanan realitenin sıkıcılığından kaçmak ve edebî oyunlarla dolu kahramanları ve anlatılarıyla kendini dünyaya açar. Bunu

yaparken çeşitli izleklerin peşinden gider ve okuru da bu izleklere çeker. Bu izlekler, aynı zamanda yazarın yaşamıyla doğrudan ilgilidir.

İbrahim Tüzer, *Fikret Ürgüp – Deliler Dünyasında Bir Marjinal*'in üçüncü bölümünü Fikret Ürgüp anlatılarındaki izleklere ayırmıştır. Bu bölüm; melankoli, intihar, kaybolma arzusu, huzursuzluk, kaçış, yalnızlık ve tecrit, yaşama sevinci, aşk ve cinsellik, herkesleşme, yalanda yaşayış, isyan ve öfke, histeri, yurtsuzluk, mekân ve rüya gibi alt başlıkları içermektedir. Anılan bölümde Tüzer, Fikret Ürgüp'ün tüm anlatılarından hareketle ayrıntılı çözümler yapar. Eco'nun metnin okurdan epey iş birliği isteyen tembel bir araç olduğu (Eco 2013: 44) söyleminden hareketle bizi yeniden okumaya çağırır. Her zaman çok anlamlılığa dayanan ve doğası gereği açık yapısı olduğu kabul edilen dilden oluşan yazı, burada hermeneutik yorumlara maruz bırakılır yazar tarafından.

Diltheyci anlamda yaşamın gerçekleriyle sarmalanmış ve bu gerçekler tarafından yönlendirilen insan, sanatsal ve tarihsel olanı anlayarak kendisine özgü bir alan yaratır (Toprak 2016: 100). Bunu yaparken de tekrar yaşamının en kusursuz gerçekleştiği yer olan edebiyatı (Toprak 2016: 98) tercih eder. Nasıl yazarın yaşamı edebî metni anlamak için yol gösterici bir kılavuz kabul ediliyorsa, edebî metin de yazarın yaşamını anlamak için bir kılavuz olarak anlaşılmalıdır. İşte tam da bu noktada *Fikret Ürgüp Deliler Dünyasında Bir Marjinal*, daha önce çalışılmayan Fikret Ürgüp'ü oldukça önemli noktalarıyla ve ayrıntılı bir biçimde çözümlyerek edebiyatımızdaki önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Sonuç

Fikret Ürgüp bu dünyadan 9 Mart 1977'de "kurtulur". Ölümünün ardından Ahmet Oktay, Behçet Necatigil ve Oktay Akbal gibi birkaç kişi dışında hakkında bir şeyler yazan neredeyse çıkmaz. Hatta eserlerinin pek çoğu 1991 yılına kadar neredeyse hiçbir yerde yayımlanmaz. *Dosdoğru Günlük*, 1995'te yayımlanır. Onu, Haldun Soygür'ün titiz çalışmasıyla ortaya koyduğu "*Bütün Hikâyeleri*" adıyla yayımlanan kitap izler.

İbrahim Tüzer'in yayımlamış olduğu *Fikret Ürgüp–Deliler Dünyasında Bir Marjinal* adlı çalışma ise uzun süren sessizlikten sonra sanatkarla ilgili pek çok meseleyi ortaya koyuyor. Tüzer'in kitabının diğer önemli özelliği, şimdiye kadarki en iyi Fikret Ürgüp bibliyografyasına sahip olması. Ürgüp'ün geçmişten günümüze gazetelerde ve dergilerde kalmış tüm eserlerini (gazete yazısı, şiir, eleştiri, deneme vb.) *Fikret Ürgüp Bibliyografyası* adıyla aynı kitaba eklemiş Tüzer. Fikret Ürgüp üzerine yazılan tüm metinlerin de bibliyografyasını metnine ekleyen Tüzer, onun Varlık, Yenilik, Dost, Yeni İnsan, Ankara

Sanat, Güney, Yeditepe dergilerinde; Akşam ve Cumhuriyet gazetelerinde yayımlanan hikâyelerini ve şiirlerini derlemiştir.

Tüzer'in eser içerisinde yayımladığı *Fikret Ürgüp Bibliyografyası* onun üzerine yapılmış ilk ve tek kronolojik ve kapsamlı bibliyografya olma özelliği gösteriyor. Üç bölümden oluşan bu kısım, Fikret Ürgüp'ün tüm kitaplarını, yazılarını ve bunların ilk yayın tarihini; onun hakkında yazılan yazıların kronolojik künyesini ve Fikret Ürgüp'ün dergilerde kalan *Hatırla, Kısa Haberler, Renkli Fotoğraf, Çivili Kundura, Ayrılık, Dağcılar, Saldırmaya da Gülen Kadın, Sevgili Keklik Hikâyesi* başlıklı hikâyeleri ile *İstanbul'un Gökyüzü, İstanbul Mayısları, İstanbul Şiirleri, O, Yerde, Yaz, Anna Karenina, Kaçışsız, Ölünceye Kadar, Bob Dylanlar, Güney, Astronomi, Grip, Günay'a* ve *Bayramcılar* adlı şiirlerini içeriyor (Tüzer 2018: 184-250).

Kültür sanat hayatımızın bu dâhi sanatçısını anlamak, onu bir yazar, bir ressam, bir psikanalist olarak çalışmak, keşfetmek isteyen farklı disiplinlerdeki kişiler için önemli bir kaynak ortaya çıkarmış Tüzer. Ricoeur'ün, "İş, işleyeninden koparıldığı anda, onun bütün varlığı başkasının ona verdiği anlamdan derilir." (Ricoeur, 2010: 211) şiarını akıldan çıkarmadan, anlamlar yaratmak için uğraşarak fakat yeni anlam ilgileri kurmaya çalışarak "başkası olarak metne dâhil olmaya", bin bir manayı dermeye davet ediyor nitelikli okuru.

Kaynakça

- Deleuze, Gilles (2015). *Anlamın Mantığı*. Hakan Yücefer (Çev.), İstanbul: Norgunk.
- Eco, Umberto (2013). *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*. Kemal Atakay (Çev.), İstanbul: Can.
- Flanör Düşünce: Arkaik Dönemde ve Dijital Medya Çağında Aylaklık*. Hüseyin Köse (Der.), İstanbul: Ayrıntı.
- Gülsoy, Murat, "Sınırlarda Dolaşan Bir Yazar: Fikret Ürgüp", K24, Erişim Tarihi: 21.01.2019.
- Kartal, Onur (2017). *Başkasının Politikası, Husserl, Heidegger, Levinas*. İstanbul: İletişim.
- Toprak, Metin (2016). *Hermeneutik ve Edebiyat*. İstanbul: Dergâh.
- Tüzer, İbrahim (2018). *Fikret Ürgüp Deliler Dünyasında Bir Marjinal*. Ankara: Akçağ.
- Ürgüp, Fikret (2018). *Bütün Eserleri 1, Çivili Sandıklar*. Sevgül Sönmez, Haldun Soygür (Haz.), İstanbul: Everest.